

ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ ТА УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ТРАДИЦІЯ: ГІБРИДИЗАЦІЯ ЧИ ДІАЛОГ?

GLOBAL TRENDS AND UKRAINIAN CULTURAL TRADITION: HYBRIDISATION OR DIALOGUE?

Глобалізаційні тренди у вигляді індивідуалізації, віртуалізації, збільшення мобільності й уніфікації культури є незворотними і однозначно впливатимуть і трансформуватимуть національні культурні традиції. Але якщо ще років з двадцять тому здавалося, що глобалізація та її тренди (зокрема постматеріалізація) невпинно змінюють світ, і все цим змінам підлягає, то зараз є очевидним, що ці зміни відбуваються досить по-різному, породжуючи в різних країнах свої унікальні тенденції. У статті аналізується питання впливу глобальних тенденцій на українську культурну традицію. Зокрема автор виділяє в останній чотири окремі культурні пласти, які знаходяться в динамічній диспозиції, і аналізує локуси – фільтри, які ставлять перешкоду глобальним і зокрема євроінтеграційним впливам.

Ключові слова: глобальні тренди, культурна традиція, трансформація, гібридизація.

Глобализационные тренды в виде индивидуализации, виртуализации, увеличения мобильности и унификации культуры необратимы и в любом случае будут влиять и трансформировать национальные культурные традиции. Но если еще лет двадцать назад казалось, что глобализация и ее тренды (в частности постматериализация) постоянно меняют мир, и все этим изменениям подлежит, то сейчас очевидно, что эти изменения достаточно по-разному,

порождая в разных странах свои уникальные тенденции. В статье анализируется влияние глобальных тенденций на украинскую культурную традицию. В частности, автор выделяет в последней четыре отдельные культурные пласты, которые находятся в динамической диспозиции, и анализирует локусы – фильтры, которые препятствуют глобальным и в частности евроинтеграционным воздействиям.

Ключевые слова: глобальные тренды, культурная традиция, трансформация, гибридикация.

Globalisation trends in the form of individualisation, virtualisation, increasing mobility and unification of culture are irreversible and will unambiguously influence and transform national cultural traditions. However, if even about twenty years ago it seemed that globalisation and its trends (in particular, post-materialisation) unceasingly totally change the world and all are subject to these changes, it is now obvious that although these changes occur, they are quite different and create their unique tendencies in different countries. The article analyses the issue of the influence of global trends on Ukrainian cultural tradition. In particular, in the latter, the author distinguishes four separate cultural layers, which are in dynamic disposition, and analyses loci – filters that create obstacles to global and especially European integration impacts.

Key words: global trends, cultural tradition, transformation, hybridisation.

УДК 316.356.2

Настояща К.В.

к. соціол. н., доцент, докторант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Актуальність теми. Якщо ще років з двадцять тому здавалося, що глобалізація та її тренди (за Інгельхардом, постматеріалізація) невпинно тотально змінюють світ, і все цим змінам підлягає, то зараз є очевидним, що ці зміни відбуваються досить по-різному, породжуючи в різних країнах свої унікальні тенденції. Так, знову видатні вчені почали згадувати про роль традиції, переосмислювати її значення для культури і соціуму (С. Айзенштадт, Е. Шилз, П. Штомпка, Н. Ноель-Нойман, К. Клагенс та інші). Це видається закономірним, адже і самі традиційні цінності продемонстрували гнучкість, а в рамках окремих культур ми спостерігаємо специфічний меланж-ефект специфічної гібридизації аутентичних традиційних цінностей і глобалізаційних тенденцій.

Метою статті є постановка проблеми щодо впливу глобальних трендів на українську культурну традицію. В цьому контексті означаються вектори впливу і локуси діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобальним трендам і тенденціям присвячені праці таких сучасних соціологів, як П. Сорокіна, З. Бауман, А. Турен, Д. Капмфнер, Р. Альтман, Ж-П. Бодріяр, Б. Латур, М. Кастельс, Р. Дарендорф, Л. Валерстайн, У. Ганеррсон, В. Уотерс, Дж. Урри, Р. Інхельхард, П. Штомпка і багатьох інших. Значенням культурної традиції, переосмислюванням її значення для культури соціуму займалися С. Айзенштадт, Е. Шилз, П. Штомпка, Н. Ноель-Нойман, К. Клагенс та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. В загальному вигляді глобальні світоглядні парадигми умовно можна провести по лініям «західний вектор впливу» та «східний вектор впливу» із чітким розрізненням типів держав і з властивими такому типові культурно-світоглядними та смисловими особливостями. Зокрема держави західного вектору впливу здебільшого є відкритими за своїм характером, тоді як держави східного вектору

впливу – закритими. Очевидно, що закритий тип держав східного вектору впливу зумовлений не тільки традиційними історичними особливостями, а й прагненням закритися від нав'язуваних «інновацій» у вигляді смислів та гештальтів, що транслюються масовою глобальною культурою.

Досліджуючи проблематику «Схід-Захід» в українському контексті, дослідник М. Михальченко зазначає, що поєднати східні та західні цінності та уніфікувати світ не зможе навіть інформаційна і технологічна революція. На його думку, і західні цінності (права людини, свобода особистості, демократія, політичний плюралізм), і східні цінності (колективізм, сім'я, схильність до згоди, консенсусу, повага до влади тощо) мають світовий універсальний характер. І насаджувати народам Сходу і Заходу інші цінності, не враховуючи їх національні особливості, фактично означає неповагу до цих народів, які нібито не сприймають світових прогресивних цінностей [8, с. 68]. Тому слід констатувати, що для останніх десятиріч є характерною суттєва переоцінка цінностей і теорій. Стає очевидним, що під впливом глобалізаційних процесів сучасна людина потребує нової соціально-політичної концепції суспільства.

Для того щоб проаналізувати цей цікавий симбіоз глобальних змін і специфічних культурних цінностей, варто означити, що глобалізацію можна уявити як сукупність, модифікацію ціннісних акцентів-трендів. Зокрема саме в цьому сенсі в глобалізації можна виділити супутні тренди вже і як окремі глобальні процеси, такі як індивідуалізація, віртуалізація, мобільність і уніфікація культури. Тренди в такому розумінні маркують собою тотальну, масштабну, незворотну перспективу, детермінуючи в кожній культурі свої специфічні тенденції, які є варіаціями тренду тут і зараз, в конкретних соціально-культурних умовах. Таким чином, в різних культурах один і той же глобальний тренд може відтворюватися в різнонаправлених і навіть амбівалентних тенденціях. Так, індивідуалізація породжує атомізацію, синглізацію, відчуження; віртуалізація формує кіберкультуру, кібербуллінг, автоматизацію, сприяє формуванню кліпового мислення, знищує кордони приватного і публічного; універсалізація культури натомість детермінує процеси уніфікації культури, її масовізації, макдоналізації, комерціалізації, секуляризації, ньюейджизації тощо. Останні дві тенденції своєю чергою впливають на трансформацію релігійних цінностей, породжуючи її нові квазі-форми, зокрема фаст-фуд релігії, громадську релігію тощо, популяризацію синкретичного нью-ейдж світогляду. Ці тренди трансформують і всю систему суспільних практик, роблячи їх більш гнучкими, поліваріантними, індивідуалістичними. Ви-

значальним стає рівень освіченості, креативності та мобільності; збільшується розвиток гуманітарних технологій, засобів комунікації і самовираження; зростає толерантність до інакодумства, до інакшості, домінує ідея рівних можливостей; формується суспільство, де відсутня приватність: люди, стаючи мобільними і гіперкомунікативними, тим не менш не позбавляються все зростаючого відчуження і атомізації; інститут родини трансформується, збільшується кількість синглів – самотніх домогосподарств, поширюється гостьовий і віртуальний шлюб; примножується різноманіття гендерних ролей.

Багато дослідників відзначають фрагментарну структуру урбаністичних відносин загалом при тому, що культура у суспільстві конвенціональних статусних груп (за Уотерсом) стає одночасно і більш однорідною, і більш мозаїчною [2]. У тому, що стосується матеріальних благ і споживаних товарів, вона стає більш однорідною, але в тому, що стосується цінностей та стилів життя, вона стає все більш різноманітною, надаючи все більший простір для індивідуального вибору. Акцентуються цінності саморозвитку, освіти, прав і свобод, толерантності, екологічної безпеки, тобто те, що Інґельхард називав постматеріалізмом [3]. Це призводить до того, що сучасний світ перетворюється на величезний ринок стилів життя, можливостей для вибору будь-яких цінностей, іноді прямо протилежних.

Факт одночасного посилення в умовах глобалізації прямо протилежних соціально-культурних тенденцій, можливо, є наслідком саме зрослої свободи індивідуального вибору, що веде до зростаючої неупорядкованості, варіативності, детермінованості, непередбачуваності ціннісних, мотиваційних, поведінкових переваг індивідів і груп.

Так, сучасна людина має можливість, залишаючись вписаною в звичаєву соціальну структуру і буденну повсякденність, обирати стиль життя, далекий від традиційного для цього суспільства і його соціальних груп. І таких маргіналів-новаторів стає дедалі більше. Людині комфортно поєднувати здавалося б конфронтаційні життєві стилі, тому що зараз в глобалізаційному мозаїчному полістилізмі це можливо, адже меланж-ефект подібного поєднання не тільки не викличе негативу, а часто принесе її власнику і певні соціальні, репутаційні бонуси на кшталт визнання оригінальним, непересічним.

Отже, практики життєконструювання стали більш індивідуалістичними, суб'єктивними, креативними, полістилістичними, відірваними часто від соціально-традиційних життєвих стилів, суспільно необхідних сценаріїв. Важливою особливістю їх специфіки став акцент на саморозвитку, самореалізації, самовдосконален-

ні, часто ніяк не пов'язаними з повсякденним життям людини, її реальним соціальним статусом і перспективами.

Здебільшого всі ці явища у сукупності детерміновані загальноглобалізаційним трендом глобоіндивідуалізації (що, зокрема, знаходить прояв в атомізації, синглізації, зануренні в екзистенційні питання, соціальній інтимофобії), що докорінним чином змінюють практики сучасної людини. Головним є те, що для людини сучасної важливими стають особисті, персональні відчуття, досвід, смисли її власного життя, реалізація як насамперед самореалізація. Вектор розвитку «із агента в соціум» змінився на вектор «із соціуму в агента». Людина не стільки віддає суспільству, скільки бере з нього, використовує для себе, споживає, поглинає, накопичує.

На думку В.Р. Сіденка, існує «ціла низка передумов і механізмів, які зумовлюють поширення процесів культурної гомогенізації в сучасному світі як важливого складника процесу глобальної конвергенції. По-перше, розширення практики транснаціоналізації різних видів людської діяльності само по собі неможливе без певного зближення, а в окремих компонентах й уніфікації загальних інституційних рамок, які сформувалися в межах національних держав. Утворення і розростання різного роду транснаціональних структур (транснаціональних компаній – ТНК, транснаціональних професійних та громадських мережевих структур, міждержавних урядових та неурядових організацій) об'єктивно потребує наявності і створює передумови для більш гомогенного світового інституційного простору. По-друге, безпрецедентна інтенсифікація транскордонних потоків інформації в процесах міжнародних комунікацій створила якісно нові можливості не лише для поширення знань та кращого міжнародного досвіду. По-третє, поширення ТНК має своїм наслідком розширення поля застосування масових, глобально стандартизованих товарів та послуг, посилення домінування потужних товарних брендів, які стають символами успіху і добробуту. За допомогою глобальних мас-медіа створюються великі прошарки споживачів, гомогенізовані за пріоритетами, структурою своїх споживчих потреб і навіть поведінковими ознаками [4]. Виникає свого роду глобалізований Ното есопотісис, чия поведінка досить ефективно скеровується глобалізованими мас-медіа: значущий феномен правомірно отримав назву «макдональдизації» свідомості. Однак наскільки ця перспектива близька для України? Наскільки глобальні тренди вже змінили, змінюють українське суспільство?

Для того щоб відповісти на це питання повернемося до тези, що в різних культурах один і той же глобальний тренд може відтворювати-

ся по-різному, детермінуючи часто специфічні тенденції, прикладом чого є унікальність кейсів різних культур ідентичних практик.

Специфічність і унікальність кожної культури забезпечується культурною традицією, каркасним елементом системи культури, яка має у власній структурі центральну зону культури і два функціональних компоненти як механізми дії. Аналізуючи ж зовнішню архітектоніку сучасної вітчизняної культурної традиції, ми можемо говорити про цілісні культурні моделі як окремі макрокультури, які мають відповідну репрезентацію у ціннісній сфері сучасного українського соціуму, завдяки чому, власне, і відскановуються. Всі вони у сукупності становлять єдину культурну традицію певного суспільства і власною взаємодією відображають функціональний конфлікт її складників (креативного і консервативного чинників) [5].

В цьому контексті вітчизняна культурна традиція утворюється такими окремими макрокультурами, як матрично актуальна (українська національна культура), актуально накладена (російська національна культура), накладено меморіальна (радянська культурна модель), інокультурно актуальні (європейська і світова (глобалізаційна)). Взаємодія означених макрокультурних утворень у межах єдиної вітчизняної культурної традиції і є механізмом її саморуху. В цьому сенсі матрична національна культура постає як консервативний складник культурної традиції, тоді як всі інші (радянська, російська, європейська, глобальна) утворюють креативний складник. Так, разом з поступовим зменшенням ролі однієї макрокультури (давно привнесеної і фактично вже меморіальної – радянської (комуністичної, соціалістичної), посилює вплив інша інокультурна макросистема – глобальна. Загалом цей процес і видається саморухом культурної традиції, її безупинним функціонуванням [6].

Але як триває цей процес фактично? Яким чином змінюється українська культурна традиція під впливом глобалізації? Європейські соціологічні інституції, зокрема The European Social Survey, проводять з 2010 ґрунтовні дослідження цінностей різних народів Європи. Серед основних рис типового українця дослідники виділяють: стурбованість власною безпекою, прагнення до самоствердження (влади, статусу, багатства), невміння самостійно приймати рішення, насторожене ставлення до змін, слабовиражене прагнення радіти життю. Більшість із цих ознак, на думку аналітиків, породжені невпевненістю у завтрашньому дні. В цьому громадяни України радикально відрізняються від жителів більшості європейських країн з багатолітньою демократією, низьким індексом корумпованості органів управління і стабільною економікою, наприклад, від скандинавських держав Данії або Швеції і країн пів-

нічного заходу континенту, таких як Голландія, Бельгія, Франція і Німеччина [7]. Таке само-відчуття в зв'язку з військовою агресією і економічною нестабільністю тільки посилюються, викликаючи вже і хвилі соціального напруження [8; 9; 10].

Специфічним маркером асиміляції глобальних і європейських цінностей є ставлення до економічних систем і підприємницька активність.

В цьому сенсі цікаво, що через 24 роки, протягом яких Україна будує ринкову економіку, майже половина опитаних не мають чітких уявлень про економічні напрями. Крім того, наявним є і такий парадокс: у прихильності до капіталізму зізналися всього 13,5% респондентів, соціалістичні погляди ж близькі лише 15,6% опитаних; понад чверть (25,5%) респондентів підтримують обидві (!) ідеології – і соціалізм, і капіталізм, не вбачаючи в цьому ніяких протиріч (що є співзвучним «м'якому» варіанту лібералізму, властивому українській політологічній традиції) [11]; не підтримують обидві доктрини 24% опитаних. Важливо відзначити, що порівняно з даними опитування 1994 року відсоток тих, хто не визначився, майже не змінився: 23,7% підтримували обидві течії і 20% не підтримували нікого. Таким чином, в основній своїй масі населення України є економічно безграмотним, і це свідчить про те, що ціннісні культурні форми європейської макрокультури, такі як підприємництво, економічна ініціативність, громадянське суспільство, ще не достатнім чином модернізували вітчизняну культурну традицію. Уявлення людей, навіть попри сприятливі економічні умови, залишаються дуже інерційними, що не сприяє і розвитку економіки країни. Для нас же така диспозиція, за якої критичність ставлення до соціалізму частково є декларативною і сумарна більшість опитаних залишається на позиціях підтримки сильної держави, соціального захисту і гарантій, також є свідченням специфіки сприйняття двох означених ідеологій.

Одним із найяскравіших прикладів цього є і ставлення до лібералізму як провідної європейської ідеології, сприйняття якого більшістю, попри актуалізацію і популяризацію ліберальних цінностей, в рамках євроінтеграції можна визначити наступною максимом – «цей термін всім знайомий, але всі погано розуміють, що він позначає». Навіть для більшої частини освіченого електорату ліберальна ідеологія асоціюється насамперед з поняттям свободи і зменшенням ролі держави. До того ж таке розуміння лібералізму у старшої вікової групи є значно більш негативним, ніж у молоді. Так, за даними дослідження, автори якого якраз і вивчали оцінки і уявлення щодо різних ідеологій, «ідеологія лібералізму є маловідомою для українських громадян», а «представники стар-

шого покоління більш негативно ставляться до лібералізму». Так, на основі отриманих результатів дослідники роблять слушний висновок щодо ліберальної ідеології, стверджуючи, що «перш ніж вона знайде свою значимість у свідомості електорату, необхідна широка просвітницька робота» [12]. Негативізм людей старшого покоління зумовлюється зокрема «живучістю» радянських штампів щодо лібералізму, прийняття його як буржуазної, руйнівної ідеології.

Молодь на хвилі сучасних політичних подій сприймає лібералізм набагато краще, позитивніше, що, однак, не означає, що вона розуміє основні принципи лібералізму. Тенденцію того, що молоді респонденти фактично не знають, але схвалюють ідеологію лібералізму, ми фіксуємо і по результатах інших досліджень, які засвідчують і те, що досить багато звичних для європейця цінностей зовсім не є такими і не будуть такими найближчим часом для пересічних українців.

Йдеться, зокрема, і про високий рівень гомофобії і несприйняття нетрадиційної сексуальної орієнтації [13]. І хоча в Києві зовсім нещодавно успішно пройшов перший гей-парад, суспільство відмовилось ставитися до цього явища позитивно, свідченням чого є, зокрема, і реакція ФБ-спільноти.

І в цій ситуації ми якраз і маємо справу з протидією констант матричної культури, яка, приймаючи одні інокультурні форми, відштовхує інші, або модернізує, адаптує останні. І йдеться тут про процес функціонування культурної традиції, фільтрації і співвіднесення з нею інокультурних зразків з «харизматичними змістами» центральної зони української культури. Це співвіднесення має на меті попередження руйнації власних «харизматичних змістів» як кордонних цінностей і сакральних значень власної культури, для якої неадаптоване прийняття інокультурних зразків може виявитися деструктивним. Запобігання ентропії сприяє адаптація як пошук адекватної, специфічної форми для асиміляції інокультурних практик.

Звісно, всі ліберальні цінності не можна звести лише до свободи сексуальної орієнтації, але вочевидь, що вітчизняний суспільний негативізм до лібералізму як до ідеології зумовлюється найбільше несприйняттям свобод саме у цій сфері. Вірогідно, що цей негативізм, принаймні раніше, екстраполювався і на всі інші цінності лібералізму, які почали формуватися за часи років незалежності. Свідченням цього є і дані моніторингу Інституту соціології НАН України, де більшість респондентів під час відповіді на питання *Чи сприймаєте Ви як свою ту систему цінностей, яка склалася у країні за роки незалежності (приватна власність, збагачення, індивідуалізм, прагнення до особистого успіху тощо)?* відповідають заперечно,

чим, власне, стверджують наявність певного ідеологічного вакууму, адже якщо радянських цінностей вже нема (див. посилання вище), а європейських ще нема, то які тоді є [8, 9].

Подібна ситуація свідчить нам про процес трансформації – переструктуризації макрокультурних пластів у тілі єдиної культурної традиції. Це пояснює і ситуативну маргінальність масової свідомості, яка перебуває в процесі інституалізації і оновлення ідентичностей. Тому, мовби і схвалюючи лібералізм, люди мало пов'язують його з ринком, економічними свободами і підприємницькою діяльністю. У більшості ж досі домінує кліше лібералізму, сформоване пострадянською пресою, що, проте, не змінює загальної позитивної налаштованості. Така деструктивна диспозиція нерозуміння зі сприйняттям латентно несе в собі потенційні загрози подальшої інституалізації цієї ідеології в масовій свідомості, що видається, однак, темою окремого дослідження.

Ще одним маркером, якій демонструє динаміку і є репрезентативним щодо зміни кристалізованих смислових векторів, є трансформація ціннісних векторів як стратегічних намірів. Так, під час Революції Гідності, за методикою Ш. Шварца, також було проведено дослідження ціннісних пріоритетів аудиторії [14]. За результатами досліджень, сформована система координат виявила значно більшу спільність із західноєвропейськими цінностями, ніж з даними за попередні роки (зіставляючи дані досліджень ціннісних висей європейського континенту, проведених за методикою Ш. Шварца за 2008–2012 роки (М. Руднев, В. Магнум і Евробарометр), ми не бачили суттєвих відмінностей України з пострадянським простором) [15]. В період же Майдану на перший план вийшли Гідність, Воля, Самоствердження, Реалізація, Новизна–Ризик, Соціальна відповідальність тощо. Звісно, треба враховувати той факт, що аудиторія Майдану не була репрезентативною для населення всієї України (середньостатистичний майданівець – це чоловік середнього віку з вищою освітою і середнім рівнем доходів, мешканець переважно Західної і Центральної України), а також ситуацію високого соціального напруження, для якого є характерним оголення критичних, «межових» цінностей.

Однак, беручи до уваги обставину, що ідеї Майдану, як і сама Революція Гідності, були схвально сприйняті більшою половиною українців (за даними «Демократичних ініціатив» у різний період від 68% до 72% населення підтримали Майдан), наведену ціннісну вісь можна означити і як векторну для стратегічного розвитку суспільства в ціннісній площині [16; 17].

Отже, ціннісна сфера під впливом активних політичних подій також відчула істотні зміни, які вірогідніше за все триватимуть в на-

прямую, означеному Майданом, і хоча, звісно, зміни не відбуватимуться швидко в силу колосальної інертності ціннісної сфери, зрозуміло одне – вони незворотні. Унікальністю ж саме української ситуації стало те, що основою актуалізованих під час Революції Гідності Самостійності і Ризику–Новизни залишалась Традиція, яка завжди корелює з Безпекою, Стабільністю, Комфортом, Достатком, Гедонізмом. В цьому принципова відмінність «революційної» конфігурації цінностей Майдану від зразків західноєвропейських країн, де Традиція давно «не в пошани».

Така ситуація, крім того, що є унікальною, одночасно є і безперечним свідченням того, що новий вектор ціннісної сфери не є запозиченою, нав'язаною інновацією, а є самостійним, креативним етапом розвитку автентичної культурної традиції, її закономірним рухом з огляду на планетарну динаміку. Варто відзначити, що цінності Безпеки, Стабільності і Комфорту нікуди не поділись – вони так само залишилися значимими поза межами Майдану і у східних регіонах зокрема. Але стан повної безпеки і спокою у країні навряд чи їх знову введе на перші позиції, як це було до революції. Суспільство не просто змінюється і оновлюється, воно змінюється динамічно, причиною чого є тепер масштабна зовнішня загроза.

В цих умовах українська культурна традиція як багатолінійний, креативний процес все інтенсивніше верифікує інокультурні інновації «харизматичним змістом центральної зони культури» (С. Айзенштадт), чим детермінує потужні незворотні соціальні зміни, які переформатовують ціннісну сферу нової України. Цей висновок підтверджується і даними останнього масштабного всеукраїнського дослідження «Регион, нація и прочее: междисциплинарное и интеркультурное переосмысление Украины», презентованого Вікторією Середою на різних соціологічних конференціях. Цікаво, що результатом дослідження стало виявлення існування не двох моделей пам'яті – української та радянської, а чотирьох: української, імперської, віктимної та радянської [18], що співпадає і з нашим баченням архітектоники культурної традиції.

Вищеаналізована нами масова свідомість, крім динамічного, рухливого шару, який легко сканується методами соціологічного моніторингу, має шари менш рухливі й інертні – рівень етнічної ментальності (етнічної карти світу), який межує у своїй основі з етнопсихікою і власне зумовлюється в нашій термінології «харизматичними змістами» центральної зони культури. Ці рівні скануються значно гірше, тому для аналізу їх архітектоники залучається інструментарій суміжних галузей, зокрема методи етнологічних й етнопсихологічних досліджень.

Висновки. Глобалізаційні тренди у вигляді індивідуалізації, віртуалізації, збільшення мобільності й уніфікації культури є незворотними і однозначно впливатимуть і трансформуватимуть національні культурні традиції. Яким чином і з яким наслідками – питання для подальшого вивчення. Беззаперечно можна визначити наступне: 1) ці зміни дуже інерційні, тобто повільні – розтягнуті в часі; 2) в культурній традиції завжди будуть локуси – сфери, які чинитимуть супротив впливу; 3) результатом впливу буде асиміляція (у формі гібридизації або меланж-ефекту), відторгнення чи розчинення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михальченко М.І. Становлення нових політичних інститутів і національно-державний розвиток України. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття. Кол. монографія / Під ред. М.О. Шульги. К.: Ін-тсоціології НАН України, 1999. 526 с.
2. Waters, M. *Modern sociological theory*. London: Sage Publication, 1994. Pp. 344–354.
3. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития М.: Новое издательство, 2011. 464 с
4. Сіденко В.Р. Суспільні трансформації, нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей. URL: <http://uk.x-pdf.ru/5kulturologiya/1590681-2-suspilni-transformacii-udk-3399-316-sidenko-d-r-ekon-nauk-chlen-kor-nan-ukraini-centr-razumkova-novi-globalni>.
5. Настояща К.В. Функціонування культурної традиції у соціальному просторі. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 «Теорія та історія соціології». Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2005. 169 с.
6. Настояща К.В. Ідеологія націоналізму – міцний фундамент державотворення чи захисна реакція етнічного організму? Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані»: зб. наук. праць., Днепр.: Грані. 2016. № 5-6 (133). С. 22–29
7. The European Social Survey. URL: <http://ess.nsd.uib.no/>.
8. Головаха Є. Чи здатні українці провести реформи та модернізувати країну. URL: <http://nv.ua/ukr/publications/chi-zdatni-ukrajintsi-provesti-reformi-ta-modernizuvati-krajinu-86094.html>.
9. Вектори змін українського суспільства / За ред. д. ек. н В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. К.: Ін-т соціології НАН України, 2014. 466 с.
10. Єрмолаєв А, Левцун О. «Вишневий сад» українського традиціоналізму». URL: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/vishneviy_sad_ukrayinskogo_traditsionalizmu.html.
11. Економічна соціологія: лише 13,5% українців підтримують капіталізм. URL: <http://news.finance.ua/>.
12. Захаров К.В., Визир О.А. Отношение избирателей к партийным политическим идеологиям в контексте межпоколенческой передачи политической культуры, г. Днепрпетровск. URL: http://appu.dp.ua/sites/default/files/docs/zaharov_k_v_vizir_o_a_-_otnoshenie_izbirateley_k_politicheskim_ideologiyam.pdf.
13. 80% українців против однополых браков. URL: http://news.liga.net/news/society/854220-16_ukraintsev_ne_protiv_grazhdanskikh_brakov_sredi_geev_opros.htm(http://flot2017.com/posts/new/80_ukraintsev_protiv_odnopolyh_brakov_lgbtstatistika_bez_vydelenija_armii_i_flota)
14. Братья или чужаки? / Виталий Лейбин, Валерий Вакарюк, Максим Руднев. Русский репортер. 2014. № 41. URL: <http://expert.ru/russian-reporter/2014/41/bratyailichuzhaki/>.
15. Шостаковский О. Радикалізовані європейці: цінності Євромайдану у порівнянні з європейськими цінностями. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/01/14/7009459/?attempt>.
16. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) / Головні редактори д. екон. н. В.М. Ворона, д. соціол. н. М.О. Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 780 с. (Додаток: таблиці моніторингового опитування «Українське суспільство – 2015».)
17. Річниця Майдану – опитування громадської та експертної думки. Круглий стіл. Фонд Демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/richnitsya-maydanu-opituvannya-gromadskoi-ta-ekspertnoi-dumki>.
18. Серєда В. Національні ідентичності та історична пам'ять в Україні після Євромайдану. URL: <http://social-anthropology.org.ua/seminars/natsionalni-identychnosti-ta-istorychna-pamyat/>.